

1.2.11 Absolutní hodnota II

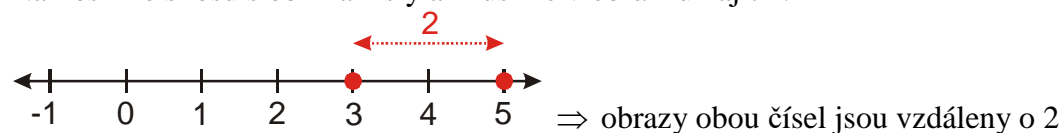
Předpoklady: 010210

Pedagogická poznámka: Řešení příkladu 1 (zvláště při každé "změně" zadání) je dobrým testem toho, jak jsou žáci schopni dodržovat pravidla v trošku se měnících situacích. Značná část z nich totiž při jakémkoli problému pravidla opouští a začne postupovat nahodile (například ignorovat absolutní hodnotu nebo číslo uvnitř). Cílem příkladu proto je, aby v takových situacích naopak postupovali přesně podle pravidla. První, co po nich v případě problémů chci je, aby si slovně napsali, jaká čísla hledají.

Další zajímavý postřeh

$$\begin{aligned} |5-3| &= |2| = 2 \\ |3-5| &= |-2| = 2 \end{aligned} \Rightarrow \text{stejně výsledky, nemá i absolutní hodnota z rozdílu geometrický význam?}$$

Nakreslíme si osu s oběma čísly a zkusíme v obrázku najít 2.

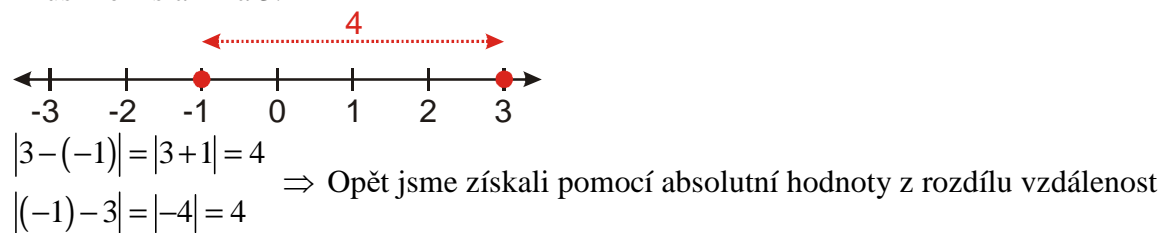
Je to rozumné?

Rozdíl dvou čísel ($5-3$ nebo $3-5$) nám říká, o kolik se čísla liší (jak jsou od sebe daleko), ale může vyjít kladný i záporný (podle toho, zda odečítáme větší číslo od menšího nebo opačně), zatímco vzdálenost je vždy kladná.

Absolutní hodnota z rozdílu je však vždy kladná (jako vzdálenost).

Platí to vždy? Například když je jedno z čísel záporné?

Zkusíme čísla -1 a 3 .

Vzdálenost obrazů reálných čísel a, b na číselné ose je rovna $|a-b| = |b-a|$.

Předchozí věta je zobecnění předchozího pravidla (absolutní hodnota je vzdálenost obrazu od 0), můžeme totiž psát $|x| = |x-0|$ (konkrétně například $|3| = |3-0| = 3$).

Můžeme řešit další typ úloh.

Na číselné ose znázorní všechna reálná čísla, pro něž platí $|x-3| < 2$.

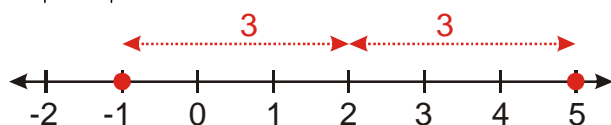
$|x-3| < 2 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od 3 méně než o dvě.

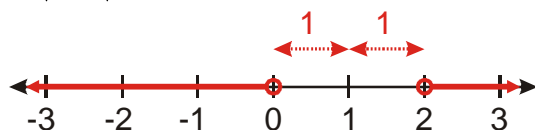
Př. 1: Na číselné ose znázorni všechna reálná čísla, pro něž platí:

- a) $|x-2|=3$,   b) $|x-1|>1$,   c) $|x-0,5|\leq 1,5$,
 d) $|x-(-2)|\geq 1$,   e) $|x+1|\leq 2$,   f) $|x+2|>-1$,
 g) $|x-\sqrt{2}|<2$,   h) $|1-x|\leq 2$.

a) $|x-2|=3 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od 2 o tři.

b) $|x-1|>1 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od 1 o víc než o 1.

c) $|x-0,5|\leq 1,5 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od 0,5 o 1,5 nebo méně.

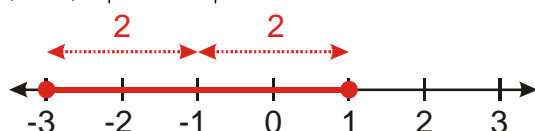
d) $|x-(-2)|\geq 1 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od -2 o 1 nebo více.

e) $|x+1|\leq 2$

Problém: V absolutní hodnotě není rozdíl čísel $\Rightarrow$ musíme ho vyrobit:

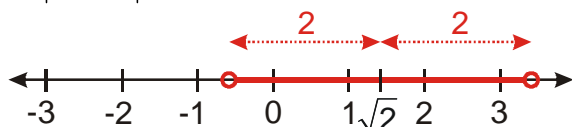
$|x+1|=|x-(-1)|\leq 2 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od -1 o 2 nebo méně.

f) $|x+2|=|x-(-2)|>-1 \Rightarrow$ Hledáme čísla vzdálená od -2 o víc než o -1 $\Rightarrow$ to jsou všechna čísla (nejmenší – nulovou vzdálenost od čísla -2 má číslo -2).

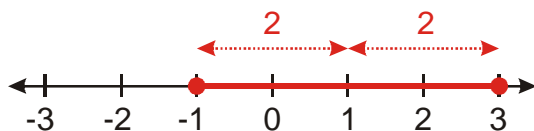

g) $|x-\sqrt{2}|<2 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od $\sqrt{2}$ méně než o dvě.

h) $|1-x|\leq 2$

Problém: V absolutní hodnotě je x až druhé v pořadí $\Rightarrow$ není to žádný problém, protože nezáleží na pořadí čísel v rozdílu a je možné si absolutní hodnotu přepsat $|1-x|=|x-1|\leq 2 \Rightarrow$ hledáme čísla vzdálená od 1 o 2 nebo méně.

Pedagogická poznámka: Cíle jednotlivých bodů:

- a) část žáků má stále problém s tím, že pracují s absolutní hodnotou a při tom se objevují záporná čísla. V takové situaci mají tendenci vyznačit pouze 5 a číslo -1 "zapomenou"
- d) předzvěst bodu e), část žáků vnitřek upraví na $|x - (-2)| \geq |x + 2|$, čímž ztratí šanci na řešení.
- e) překonání problému se součtem v absolutní hodnotě. Je dobré opět připomenout, jak silná zbraň se skrývá v možnosti něco si napsat tak, jak potřebuji (ale tak, aby to zůstalo stejné)
- f) orientace v nezvyklé situaci. Ačkoliv příklad na první pohled nepřináší nic nového, studenti neví, v jaké vzdálenosti mají nakreslit body, ze kterých bude řešení vycházet. Připomínám, že pomůže návrat k podstatě, o kterou v příkladu jde.
- g) „znormálnění“ odmocnin
- h) opět orientace v nezvyklé situaci. Kdo si uvědomí, že na pořadí v rozdílu uvnitř absolutní hodnoty nezáleží? Zkusí někdo vytknout -1?

Př. 2: Do výrazu $|x + 3|$ dosad' za x postupně čísla $\{-7; -4; -3; -2; 0; 1\}$. Na základě výsledků stanov pravidlo, pro která čísla dosazovaná za x mění absolutní hodnota znaménko výrazu uvnitř.
Sestav předpis pro odstranění této absolutní hodnoty (ekvivalent definice absolutní hodnoty ze začátku kapitoly).

$x = -7$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = -7 + 3 = -4 = 4$	$\Rightarrow$	změna znaménka
$x = -4$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = -4 + 3 = -1 = 1$	$\Rightarrow$	změna znaménka
$x = -3$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = -3 + 3 = 0 = 0$	$\Rightarrow$	beze změny znaménka
$x = -2$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = -2 + 3 = 1 = 1$	$\Rightarrow$	beze změny znaménka
$x = 0$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = 0 + 3 = 3 = 3$	$\Rightarrow$	beze změny znaménka
$x = 1$	$\Rightarrow$	$ x + 3 = 1 + 3 = 4 = 4$	$\Rightarrow$	beze změny znaménka

$\Rightarrow$ absolutní hodnota mění znaménko výrazu uvnitř, když za x dosadíme menší číslo než -3 .

Původní definice:

Je-li $a \geq 0$, pak $|a| = a$. (s nezápornými čísly absolutní hodnota nic nedělá)

Je-li $a < 0$, pak $|a| = -a$. (záporným číslům absolutní hodnota změní znaménko na plus)

$\Rightarrow$ Absolutní hodnota se řídí znaménkem výrazu uvnitř $\Rightarrow$ záleží na tom, zda je $x + 3$ kladné nebo záporné.

$\Rightarrow$ Pro $|x + 3|$ platí:

- Je-li $x \geq -3$, pak $|x+3| = x+3$. (výraz $x+3$ je kladný, nic se nemění)
- Je-li $x < -3$, pak $|x+3| = -(x+3) = -x-3$. (výraz $x+3$ je záporný, absolutní hodnota mu změnila znaménko)

Pedagogická poznámka: Předchozí příklad je předehra k „metodě dělení definičního oboru“, tedy ke všem postupům (nerovnosti v podílovém tvaru, rovnice, nerovnice, funkce s absolutní hodnotou), kde při řešení příkladu musíme vytvořit několik různých větví.

Shrnutí: Absolutní hodnota z rozdílu dvou čísel se rovná vzdálenosti jejich obrazů na číselné ose.